

технології. [Електронний ресурс]. Режим доступу: http://www.zippo.net.ua/data/files/KafPsihol/NavchRobota/Ivtkachuk_02.pdf

6. Meister, J. (2002). *Pillars of e-learning success*. New York: Corporate University Xchange.

REFERENSES

1. Holovska, I. G. (2020). *Motyvatsia navchannia studentiv v umovah dystantsijnogo navchannia*. [Motivation of learning under conditions of distance education].

2. Smulson, M. L. Mashbits, J. I. & Zhaldak, M. I. (2012). *Dystantsijne navchannia: psihologichni zasady*. [Distance learning: psychological issues]. Kirovohrad.

3. Krasiuk, J. M. (2010). *Problemy motyvatsii navchalnoi dijalnosti studentiv dystantsijnoi formy navchannia*. [Problems of students' learning motivation in distance education].

4. Melnichenko, S. V., Rzhetskij, G. M. & Roganov, V. P. (2013). *Psyhologichno-organizatsijni osoblyvosti dystantsijnoi formy navchannia v suchasnyh umovah*. [Psychological and organizational features of distance education under contemporary conditions]. Kyiv.

5. Tkachuk, L. V. *Psyhologichni osoblyvosti dystantsijnogo navchannja jak perspektyvnoi osvitnoi tehnologii*. [Psychological features of distance learning as perspective educational technology].

6. Meister, J. (2002). *Pillars of e-learning success*. New York: Corporate University Xchange.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

РЖЕВСЬКА-ШТЕФАН Злата Олександрівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та психології Центральноукраїнського державного університету імені Володимира Винниченка.

Наукові інтереси: мотивація учбової діяльності студентів, не директивні засоби психолого-педагогічного впливу, особистісно-зорієнтоване навчання.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

RZHEVSKA-SHTEFAN Zlata Oleksandrivna – Candidate of Psychological Sciences, Associate Professor of Department of Social Work, Social Pedagogy and Psychology of Centralukrainian State Pedagogical University named after Volodymyr Vynnychenko.

Circle of scientific interests: students' learning activity motivation, non-directional meant of psychological-pedagogical influence, personality-oriented learning.

Стаття надійшла до редакції 12.04.2021 р.

УДК 378.015.31:316.7-054.6-057.875(477)
DOI: 10.36550/2415-7988-2021-1-196-156-160

СЛУЦЬКИЙ Ярослав Сергійович – кандидат педагогічних наук, докторант ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет»
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5328-7274>
e-mail: yaroslav.slutskiy.mail@gmail.com

ФОРМУВАННЯ ТА РОЗВИТОК СОЦІОКУЛЬТУРНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ У ЗВО УКРАЇНИ

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Сучасні прояви міжнародної взаємодії в освітній сфері визначаються не тільки проведенням спільних наукових заходів, а й обміном студентами, що потребує наявності стратегії ефективної адаптації іноземних студентів. Важливо розуміти, що робота з такими студентами повинна базуватися на компонентах аккультураційної тріади, серед яких: психологічний, лінгвістичний та освітньо-культурний. Перш за все, перебування в умовах іншої держави впливає на емоційний стан особистості, що призводить до виникнення ефекту культурного шоку, який характеризується з негативної сторони та впливає на академічну і соціальну діяльність іноземного студента. Саме для подолання

(або, принаймні, зниження впливу) культурного шоку, необхідним є застосування адаптаційних заходів, які повинні спиратися на компоненти зазначеної тріади. Одним з таких компонентів є освітньо-культурний, призначення якого має два напрями – надання консультаційно-освітніх послуг і формування соціокультурної компетентності особистості. У зв'язку з тим, що перебування в умовах незнайомого соціуму потребує знань культурних особливостей (для виконання якісної міжособистісної взаємодії), вважаємо за необхідне дослідити, у нашій статті, саме цей напрям.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання, пов'язані з адаптацією та інтернаціоналізацією іноземних студентів досліджувалися в багатьох наукових роботах.

Так, наприклад, Т. Джибін та М. Хан [10] вивчали переваги процесу інтернаціоналізації вищої освіти; А. Лаліч, В. Симоновська та Ю. Есторф [11] – перспективу професійної мобільності та її зв'язок з інтернаціоналізацією.

Наукові розвідки також були спрямовані на інтернаціоналізаційні особливості, властиві Сполученим Штатам Америки – країни з найбільшою кількістю іноземних студентів та яка має, відповідно, великий історичний та практичний досвід. У зв'язку з цим, відзначимо висновки С. Раджапакса та Л. Дандес [12], які надали інформацію про особливості адаптації іноземних студентів до життя у США. Політичні аспекти, що впливають на вступ іноземних студентів до ЗВО Сполучених Штатів і, таким чином, якість адаптаційних заходів, розглядалися Н. Хекер та Е. Беллмор [9].

Серед вітчизняних учених, які цікавилися адаптаційною проблематикою, вважаємо за необхідне виділити роботи Н. Моргунової [3] (практичні аспекти адаптаційної підготовки іноземних студентів до виконання академічної та соціальної діяльності), М. Максимець [2] (роль іноземної (для студентів з інших країн) мови у формуванні соціокультурних навичок) та О. Нітенко [4] (розвиток університету через призму інтернаціоналізації вищої освіти).

Однак, наше дослідження спрямоване на вивчення практичного компоненту соціокультурної підготовки іноземних студентів в ЗВО України в сучасний період, що потребує розгляду відповідних програм і напрямів та демонструє актуальність дослідження.

Мета статті – дослідження практичних програм ЗВО України, спрямованих на становлення соціокультурної компетентності іноземних студентів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Розпочнемо наше культурно-спрямоване дослідження з діяльності Кафедри мовної підготовки №2 Навчально-наукового інституту міжнародної освіти Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, що була заснована у вересні 1961 року. Необхідно відзначити, що при підготовці іноземних студентів на даній кафедрі, проводиться навчання за спеціальністю «Науковий стиль мовлення». Увага також приділяється позааудиторній роботі зі студентами, наприклад «Загальнофакультетський тематичний урок-концерт «Давайте познайомимось» та «Україна», проведенню екскурсій містом, музеями, факультетом ХНУ ім. В. Н. Каразіна та іншими університетами міста, а також

містами України [1].

При проведенні ознайомчого уроку-концерту, іноземні студенти мають можливість презентувати культурні особливості своїх країн та ознайомити з ними, таким чином, українських студентів, що дозволить краще зрозуміти свою стратегію поведінки з боку представників приймаючої країни. У свою чергу, при іншому заході («Україна»), вже українські студенти можуть представити свою країну іноземцям. Отже, уроки-концерти «Давайте познайомимось» та «Україна» мають важливу культурно-спрямовану мету, що дозволяє провести первинний (більше соціокультурний, а не комунікаційний) ознайомлювальний контакт.

Деяко іншу спрямованість мають спільні екскурсії університетом, містом, а також іншими містами України. Такі заходи дозволяють не тільки отримати інформацію щодо представників іншої культури, але і безпосередньо провести з ними процес міжособистісної взаємодії, що актуально для іноземних та українських студентів.

Що стосується освітнього спрямування, кафедра мовної підготовки №2 організовує підготовку з декількох дисциплін, серед яких виділяються ті, які можна включити до акультураційної тріади, а саме культурологічну та лінгвістичну підготовку.

Для початку розглянемо програму дисципліни «Основи української культури» (галузь знань 03 «Гуманітарні науки», 05 «Соціальні та поведінкові науки», 08 «Право», 12 «Інформаційні технології», 22 «Охорона здоров'я»; спеціальність 035 «Філологія», 051 «Економіка», 081 «Право», 123 «Комп'ютерна інженерія», 222 «Медицина») [7], метою якої є надання іноземним студентам інформації про особливості та традиції, властиві українській культурі; етапи розвитку культури та відображення культурного коду у таких напрямках, як література, музичні твори, кінематограф, театр. Однак українська культура не розглядається у якості відокремленого елемента світової культури, а як її складова частина, що, на нашу думку, сприяє більш ефективній інтеграції представників інших соціокультурних груп, якими виступають іноземні студенти.

Необхідно зазначити, що програма цього курсу є прикладом використання передових адаптаційних освітніх технологій із зарубіжного досвіду. Так, акультураційна тріада, застосовувана в університетах та коледжах, наприклад, США включає адаптацію до культурних особливостей країни, що приймає. Це сприяє підвищенню рівня розуміння іноземним студентом проявів, з якими йому необхідно взаємодіяти при

проведенні академічної та соціальної діяльності, що, у свою чергу, запобігає або зменшує рівень негативного впливу культурного шоку та, у підсумку, призводить до зниження психологічного навантаження і, відповідно, необхідності проведення в подальшому підтримки психологічного плану.

Тематика курсу «Основи української культури» складається з 7 напрямів, серед яких [7, с. 3-4]: надання інформації вступного характеру, спрямованої на ознайомлення студентів з відомими музичними, архітектурними, художніми творами українських авторів; далі використовується більш тематично-конкретизована інформація – ознайомлення з українською музичною культурою, в особливості народного зразка, що включає в себе обряди, ігри, народні пісні, хороводи, коломийки тощо; інформування про українські традиційні танці, як от гопак, козачок та ін.; вивчення особливостей народних інструментів – кобзи, бандури, трембіти, ліри; ознайомлення з постатями відомих представників театрального напрямку, а також відомих композиторів та літераторів.

Отже, можна зробити висновок, що спеціальність «Основи української культури» має метою ознайомлення іноземного студента з особливостями української культури. Представник іншого культурного середовища (іноземний студент), отримавши інформацію такого плану, буде здатен розвинути свої культурні шаблони та використовувати отриману інформацію при формуванні стратегії проведення міжособистісної взаємодії з представниками приймаючої країни. Крім того, в подальшому, при презентації іноземним студентом власних культурних традицій в рамках тематичного заходу, з'явиться можливість проведення аналізу можливих схожих рис певних соціокультурних напрямів, що забезпечить більше прийняття іншої для себе культури з боку іноземних та українських студентів.

Вважаємо за необхідне дослідити також досвід «Харківської державної академії культури» та її структурного підрозділу – Центру міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів, метою якого є підготовка студентів до міжкультурної взаємодії в приймаючій країні. Соціокультурний напрям діяльності Центру характеризується проведенням різноманітних заходів, серед яких [8]:

– ознайомчі (літературно-мистецькі вечори «Знайомтеся – Україна», «Пісенні традиції Слобожанщини»; виховний захід «Великдень в Україні»; лекції-презентації «Звичаї та обряди українців», «Обереги українців»; круглі столи «Музеї України»,

«Міста України», «Система вищої освіти України»; лекція-бесіда «Українська оселя» тощо) – заходи спрямовані на отримання іноземними студентами основної культурологічної інформації про традиції народу та країни, в якій він/вона буде проходити навчання. Така інформація дозволяє сформувати адаптаційний фундамент, який є базою майбутнього розвитку лінгво-культурних шаблонів, що включають знання про культурні зв'язки опонента;

– ознайомчо-практичні (екскурсії, відвідування музеїв, театрів, концертів, заходів культурного плану) – дані заходи дозволяють провести безпосередній культурологічний контакт і візуально оцінити актуальність отриманої інформації в навчальному закладі. Природно, що теоретична інформація культурного плану також може і повинна підкріплюватися різними демонстраціями з використанням медіазасобів, однак, прямий розгляд того чи іншого культурного аспекту може більш позитивно вплинути на розвиток, у іноземного студента, компетенції соціокультурного плану;

– мовні (тренінг «Мовленнєвий етикет українців») – характеризуються об'єднанням комунікаційної та культурної підготовки іноземного студента до міжособистісної взаємодії в приймаючій країні, тому що тематика тренінгу роз'яснює культурні елементи, які впливають на комунікаційну взаємодію українців та безпосередньо особливості самого мовного процесу. Таким чином, можна визначити даний тренінг, як захід лінгво-культурного плану;

– зворотно-ознайомчі (вечори-презентації «Кухні народів світу», «Загадковий світ Китаю», «Незнайома Туреччина», «Традиції країн арабського світу»); організація занять, спрямованих на вивчення китайської, турецької, арабської та інших мов за участю іноземних студентів) – такого роду заходи спрямовані не на іноземних студентів, а на представників приймаючої країни та дозволяють представити культурні і мовні особливості країн представників інших держав. Зазначимо, що зворотно-ознайомчі заходи у ХДАК поділяються на два основних напрями. Перший полягає в презентації іноземними студентами культурних особливостей своєї країни, що дозволяє підвищити рівень соціокультурної компетентності вже в українських студентів, забезпечуючи, таким чином, виникнення ефекту інтернаціоналізації кампусу. Другий напрям характеризується проведенням занять з вивчення мов тих країн,

з яких прибули іноземні студенти. Однак, особливістю таких занять є залучення таких студентів до проведення освітнього процесу спільно з викладачами.

Підготовку мовного та країнознавчого характеру для іноземних студентів також використовують на підготовчому відділенні Національного технічного університету України «Київський політехнічний інститут імені Ігоря Сікорського» [5]. Підготовчий курс триває 10 місяців, після закінчення якого іноземний студент отримує сертифікат державного зразка, який дозволяє вступити або до цього навчального закладу, або до будь-якого іншого ЗВО України.

Варто зазначити, що культурно-спрямована діяльність в освітніх закладах може мати позааудиторне визначення. Так, наприклад, у підготовчому відділенні Харківського національного медичного університету проводиться позааудиторна діяльність [6], основною метою якої є ознайомлення іноземних студентів з культурою приймаючої країни (екскурсії до музею історії ХНМУ та природничого музею, ознайомлення з українськими митцями у художніх галереях, традиційними українськими стравами), формування міжкультурної компетентності, що дозволить ефективно взаємодіяти не тільки з представниками приймаючої країни, а й іншими іноземними студентами (участь у заходах «Весвітній день привітань», «День вишиванки», «Міжнародний день пам'яток» (у межах якого іноземним студентам надається можливість представити свої країни)).

Отже, Харківський національний медичний університет має якісно вибудовану систему розвитку в іноземних студентів необхідних лінгво-культурних шаблонів на етапі підготовчого відділення, що дозволить ефективно проводити академічну та соціокультурну взаємодію безпосередньо при навчанні в університеті.

Висновки та перспективи подальших розвідок напрямку. Отже, нами досліджена діяльність Харківського національного університету ім. В. Н. Каразіна, Харківської державної академії культури та Харківського національного медичного університету в напрямі соціокультурної адаптації іноземних студентів. Вивчення практичних заходів окреслених ЗВО надає можливість виділити види діяльності, що важливо імплементувати в адаптаційний процес тих закладів освіти, які мають недостатній рівень підготовленості до адаптації таких студентів. Найбільш значущими напрямами є:

1. Відвідування виставок, музеїв,

проведення екскурсій для іноземних студентів як територією навчального закладу, так і до інших регіонів країни перебування, що дозволить налагодити більш тісну міжособистісну взаємодію з місцевими студентами і представниками громад.

2. Розробка та впровадження в практичну підготовку спеціалізованих дисциплін, що сприяють отриманню інформації соціокультурного характеру, розподілену за етапами, кожен з яких повинен зменшувати негативний вплив певного чинника культурного шоку.

3. Проведення заходів у навчальному закладі, що необхідно розподіляти за певними критеріями. Наприклад, заходи, спрямовані на отримання іноземними студентами загальної інформації культурологічного характеру (ознайомчі); закріплення отриманої теоретичної інформаційної складової під час відвідування закладів, що сприяють візуалізації культурних основ соціуму, серед яких музеї, виставки тощо (ознайомчо-практичні); розвиток здатності іноземних студентів застосовувати лінгво-культурні шаблони на практиці, тобто при міжособистісній взаємодії (мовні); розвиток культурної компетентності не тільки іноземних студентів, а й студентів приймаючої країни (зворотно-ознайомчі).

Однак, адаптаційна підготовка іноземного студента складається, окрім іншого, з психологічного та лінгвістичного компонентів, що безпосередньо впливають на подолання наслідків культурного шоку. Даному питанню повинні бути присвячені подальші наукові розвідки.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ

1. Кафедра мовної підготовки 2. Головна / Навчально-науковий інститут міжнародної освіти. ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Режим доступу: <http://www-center.univer.kharkov.ua/ukrus/ua/ukrus.php>.
2. Максимець М. Формування соціокультурної компетенції у процесі вивчення іноземної мови / М. Максимець // Вісник Львівського університету. Серія: педагогічна. 2006. Вип. 21. С. 211–218.
3. Моргунова Н. Форми та засоби соціокультурної адаптації іноземних студентів до умов навчання в Україні: практичний аспект реалізації / Н. Моргунова // Новий Колегіум. 2014. № 4. С. 35–39.
4. Нітенко О. В. Інтернаціоналізація вищої освіти як фактор розвитку університету / О. В. Нітенко // Освітологічний дискурс. 2015. № 2(10). С. 205–216.
5. Підготовче відділення для іноземців (ПВІ) / КПІ ім. Ігоря Сікорського. Режим доступу: <https://istudent.kpi.ua/ua/obuchenie/pvi.html>.

6. Позааудиторне навчання студентів підготовчого відділення / Харківський національний медичний університет. Режим доступу:

http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2764%3A2015-10-06-05-57-45&catid=52%3A2015-09-30-10-06-13&Itemid=72&lang=uk.

7. Робоча програма дисципліни «Основа української культури». Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2018. 5 с.

8. Центр міжкультурної комунікації та соціальної інтеграції іноземних студентів / Харківська державна академія культури. Режим доступу:

<http://www.ic.ac.kharkov.ua/navchannya/cmos/center.html>.

9. Hacker N. L. «The Trump Effect:» How Does it Impact International Student Enrollment in U.S. Colleges? / N. L. Hacker, E. N. Bellmore // Journal of Critical Thought and Praxis. 2020. Vol. 10. № 1. P. 1–11.

10. Jibeen T. Internationalization of Higher Education: Potential Benefits and Costs / T. Jibeen, M. Khan // International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE). 2015. Vol. 4. №4. P. 196–199.

11. Lalić A. The concept of Internationalization and the inevitability of mobility of highly skilled employees / Lalić A., Simonovska V., Estorff U. – Luxemburg: Publications Office of the European Union, 2012. 52 p.

12. Rajapaksa S. It's a long way home: International student adjustment to living in the United States / S. Rajapaksa L. Dundes // College Student Retention. 2002. № 4(1). P. 15–28.

REFERENCES

1. *Kafedra movnoi pidhotovky* 2. Holovna. [The Department of Ukrainian and Russian as Foreign Languages]. URL: <http://www-center.univer.kharkov.ua/ukrrus/ua/ukrrus.php>.

2. Maksymets, M. (2006). *Formuvannia sotsiokulturnoi kompetentsii u protsesi vyvchennia inozemnoi movy*. [Formation of socio-cultural competence in the process of foreign language learning]. Lviv.

3. Morhunova, N. (2014). *Formy ta zasoby sotsiokulturnoi adaptatsii inozemnykh studentiv do umov navchannia v Ukraini: praktychnyi aspekt realizatsii*. [Forms and methods of socio-cultural adaptation of foreign students to the conditions of study in Ukraine: a practical aspect of implementation].

4. Nitenko, O. V. (2015). *Internatsionalizatsiia vyshchoi osvity yak faktor rozvytku universytetu*.

[Internationalization of higher education as a factor of development of university].

5. *Pidhotovche viddilennia dlia inozemtsiv (PVI)*. [Preparatory Department]. URL: <https://istudent.kpi.ua/ua/obuchenie/pvi.html>.

6. *Pozaaudytorne navchannia studentiv pidhotovchoho viddilennia*. [Extracurricular training of students of the preparatory department]. URL: http://www.knmu.kharkov.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=2764%3A2015-10-06-05-57-45&catid=52%3A2015-09-30-10-06-13&Itemid=72&lang=uk.

7. *Robocha prohrama dystsypliny «Osnova ukrainskoi kultury»*. (2018). [Working Program of Discipline «Fundamentals of Ukrainian Culture»]. Kharkiv.

8. *Tsentr mizhkulturnoi komunikatsii ta sotsialnoi intehtatsii inozemnykh studentiv*. [Center of intercultural communication and social integration of foreign students]. URL: <http://www.ic.ac.kharkov.ua/navchannya/cmos/center.html>.

9. Hacker, N. L. (2020). «The Trump Effect:» How Does it Impact International Student Enrollment in U.S. Colleges? Journal of Critical Thought and Praxis.

10. Jibeen, T. (2015). Internationalization of Higher Education: Potential Benefits and Costs. International Journal of Evaluation and Research in Education (IJERE).

11. Lalić, A. (2012). The concept of Internationalization and the inevitability of mobility of highly skilled employees. Luxemburg: Publications Office of the European Union.

12. Rajapaksa, S. (2002). It's a long way home: International student adjustment to living in the United States. College Student Retention.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

СЛУЦЬКИЙ Ярослав Сергійович – кандидат педагогічних наук, докторант ДВНЗ «Донбаський державний педагогічний університет».

Наукові інтереси: адаптація іноземних студентів; інтернаціоналізація вищої освіти; волонтерська діяльність; технології медіаосвіти.

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

SLUTSKIY Yaroslav Serhiiovych – PhD in Pedagogics, Doctoral Candidate of SHEI «Donbas State Pedagogical University».

Circle of scientific interests: foreign students' adaptation; internationalization of higher education; volunteering activity; technologies of media education.

Стаття надійшла до редакції 25.04.2021 р.